

Eguneroko menua: errealitatea papatekin

Batzuetan ez dut izaten ohetik jaikitze gogorik, leihotik begiratuta itsaso zikin bat ikusten dut zeruaren ordeztan, atoian doazen hodeiak, milaka urtetan isuritako malkoz beteak, han eta hemen etsipen zaparrada bat botatzeko gertu, eta nekatuta ekiten diot eguneroko egunari, zigarro bat gosaltzen dut, eta bebarruko atea ireki orduko, Michael Haneke zinemagilearen esaldia datorkit akordura: ez dago asmatzerik errealitatea baino ezer okerragorik.

Ehun metro egiten ditut oinez lehendabiziko tabernaraino, eta ezagutzen ez dudan jendea gurutzatzen dut kalean, ikusi orduko ahaztuko ditudan bisaia, eta pentsatzen jartzen naiz, hauetako inor joaten ote da erakusketak ikustera, hauetako inork ba ote daki nor den Andres Nagel, eta poztu egiten naiz ezagutzen ez ditudalako, ez daukadalako erantzunik, ezin jakin dudalako zenbaterainokoa den artearekiko ezaxola. Ebaki bat eskatzen dut, eta beti libre egoten den euskarazko egunkaria hartzen dut, eta bost minututan irakurria daukat interesatzen zaidan guztia, horoskopoa barne, zer egingo nuke eguneroko aholku horiek gabe, aurrezteko esaten dit, badauki antza diruak erre egiten didala patrikan, baina hori zuei ez zaizue axola, arteaz idazteko ordaintzen didate hemen, eta egia esan, arteaz ere etortzen dira orri batzuk noizean behin, batere arterik gabekoak izan arren.

Beste zigarro bat piztu eta kalera egiten dut gero, eta zin egiten diot neure buruari, egunen batean lortuko dudala arteaz hitz egitea, artea hitza aipatu gabe, baina derrepentean konturatzen naiz, berriro ere jan dudala neure buruari emandako hitza, eta kezkatzen hasia nago, gizentzen ari naiz neure hitza hainbestetan janda.

Eta orduan pentsatzen dut zeinen erraza den horrenbeste gauza eta mezu eta forma eta zeinu eta kolore eta izenburu eta sentsazio eta emozio eta pentsamendu eta ideia eta irudi eta soinu eta gauza hartu eta hitz bakar baten azpian lurperatzea: artea. Eta orduan pentsatzen dut zeinen erraza den horrenbeste gauza hartu eta lurperatu ostean, eskuak otoitz egiteko bezala jarri, begiak itsaso zikinari emanda, eta esatea: hor lurperatu dugun hori da artea, beste guztia ez da artea, beste zerbait da.

Eta noski, nola bestela, arteaz hitz egin nahi bada beste guztiaz hitz egin behar da lehendabizi. Gauza bera baitira artea eta beste guztia.

Beste guztia, esate baterako, udaletxe baten urbanismo plana da, demagun, esate baterako, Zornotzakoarena. Garai batean Andres Nagel eskultoreari enkargua egin zioten, egiteko eskultura bat kalean jartzeko. Eta baita egin ere honek. Herritarrek ez dute oso gustuko, antza: «patata» deitzen diote. Ez da harritzekoa, patata bat ematen du, ernamuin eta guzti. Baina Andres Nagelen borroka ez da herritarren kontrakoa, inondik ere. Auzitara eraman zituenak politikariak dira, bere oniritzirik gabe lekuz aldatzea erabaki baitzuten. Artistaren eskubide moralen aldeko borroka Andres Nagelena. Epaitegiak arrazoia eman zion, eskultura lekuz ezin aldatu dela ebatzi baitzuen, baina ez arrazoi osoa, ez baitzuten horretarako artistaren eskubide moralak hartu kontuan, bestelako kontuak baizik, teknikoak, udala eta artista gustura uzteko moduko erabaki bat hartuta eskuak garbituz. Andres Nagelek helegitea jarri du hala ere, artistaren eskubide moralak nahi ditu aldarrikatu, patata nirea da esanez bezala, neuk erabakiko dut non jarri, politikari ezjakin eta larderiatsu agurgarriok.

Eta holaxe joaten zait goiza, patata kontuekin, eta hainbeste patatarekin gosea sartzen zait azkenerako, eta tabernara joaten naiz, mokadu bat egitera. Telebista piztuta egoten da beti. Ezin libratu albisteak entzun gabe. Komuneko buelta

erraztu egiten dutela, alegia. Konbentzituta nago: albisteak politikariek asmatzen dituzte. Inaugurazio bat han, prentsaurreko bat hemen, bilera goizean, komunikatua eguerdian. Kazetariak dena bildu eta elkarren segidan botatzea beste lanik ez dute hartzen. Beste erremediorik ere ez, seguru asko. Hori garrantzitsua dela sinestera iritsi gara denok. Erakusketa baten albistea beti izango da albistegiko azkena, edergarri hutsa, agurreko irudi gozoen bilduma. Sinestezina egingo litzaiguke, arraroa, lekuz kanpoko, albistegia erakusketa baten irudiekin irekitzea. Astoa makilara bezala gaude ohituta.

Beharbada horregatik egin zitzaidan pozgarria, nire bazterrik gordeenean bizi den frantximant ilustratua behintzat pozak zoratzen zegoen, *Le Monde* egunkariak zekarren albistea: hurrengo urtetik aurrera Lehen Hezkuntzatik hasiko dira artearen historia ematen Frantzian. Berehalakoa izan zen zaputza, ordea: kultur ondarea ezagutzera eman eta errespetatzen irakastea da xedea, agidanez. Denok ulertzeko moduko hitzetara ekarrita: balio handiko ezeri surik ez ematea dute helburu. Bestelako helburuak nahi nituen nik, artearen bidez garai bakoitzeko boterea aztertzea, adibidez, eta zailantzan jartzea, batere lotsarik gabe eta naturaltasun osoz, artea zer den eta zer ez den erabakitzen dutenen irizpidea. Erratuta nenbilen noski. Makina bat patata jan beharko dute oraindik ere Frantzian.

Eta burua horretan neukala, han iritsi zen patata tortilla ogi tartean, justu telebistako sabeliztunak kulturako albisteak botatzeari ekin zionean. Neure indar guztiekin egin nion ausiki, aurrean neukana Josune Ariztondoren izterra balitz bezala. Uste dut konortea galdu nuela une batez, harrezkerokoak oso modu nahasian baitatokit. Oso oker ez banago, albisteak esaten zuen aurtengo Ertibil erakusketatik bideo bat kendu zuela Kultura Diputatuak, edo Kultura Sailak, edo dena delakoak. Josune Ariztondok, alegia.

Patata tortilla korrika eta presaka irentsi osteko lehendabiziko lana Interneten sartzea izan nuen, albisteari buruzko

printza eta ertz gehiago topatzeko asmotan. Baita topatu ere. Batean albistea bere horretan zetorren, lehor-lehor, Diputaziotik pasatako komunikatua oinarri hartuta. Bestean epaimahaikide batek idatzitako gutuna zetorren, bere kexua adieraziz, euren erabakia hankapetik pasa zutelako, aurrez langintza horretan jarri zituzten politikariek beraiek. Hurrengoan artistaren adierazpenak zetozen, Diputazioaren jokabidea salatuz, diskrezioa agindu ostean albistea eta lanaren argazkia hedabideetara filtratu zutela salatuz, bere bideoa kentzea bidegabekeria zela esanez, eta abar, eta abar.

Eta pentsatu nuen, patata tortillaren digestio astunak irau zidan bitartean, zer izango ote zen, zer erakutsiko ote zuen bideo horrek, hainbesteko zalaparta sortzeko. Eta artistaren izena jarri nuen Googlen: Khuruts Begoña. Berehala iritsi nintzen bere webgunera, eta han zegoen, edonork ikusteko moduan, artistikoak ez ziren arrazoiengatik famatu egin zen bideoa: *5 minutos de objetividad ante una escultura verde de Bilbao*.

Bideoa hasten denean, irudi berde bat ikusten dugu, berdetasun pixelizatu bat, eta poliki-poliki doituz, enfokaturaz joaten da irudia. Eta azkenean, garbi samar ikusten da Vicente Larrearen eskultura bat, Gobernu Zibilaren atzean dagoena, eta haren alboan Guardia Zibilaren *patrol* bat. Iru-diak berdea jarraitzen du izaten bere osotasunean, brontzezko eskultura bezalaxe, Guardia Zibilaren *patrola* bezalaxe. Baina aldaketa txiki batekin: orain diana bat dago irudiaren erdian, argazki kamerek eta suzko arma batzuek eduki ohi dutenaren antzekoa. Diana edo objektiboaren erdian ez dago Guardia Zibilaren *patrola*, baina berdina da, Kultura Diputatuari ez zitzaion erakusteko modukoa iruditu bideoa, eta bitan pentsatu gabe erabaki zuen kentzea. Arrazoa? Sentsibilitate asko hunki zitzakeela.

Kontu honetan guztian ertz ugari dago, eta denak eztabai-darako egokiak: artistaren askatasuna, epaimahaiaren erabakia, politikarien kontrola eta zentsura lotsagabea, eta norberak gehitu nahi dizkionak. Artea gauza bat da. Artea bes-

te guztia da. Eta inor ez da ausartu sakoneko gaiarekin: zer egingo dugu ETArekin?

Batentzat borroka armatua dena, terrorismoa da bestea-
rentzat. Batentzat nazio askapen mugimendua dena, gaizki-
leen faktoria da bestea-entzat. Baina hona berriro, Galdera:
zer egingo dugu ETArekin?

Asko jakin gabe, lana ez baita beste mundukoa, Khuruts Begoñak galdera guztien artean galderena jarri digu mahai gainean: zer egingo dugu ETArekin? Onenean laster utziko dituzte armak, eta konponbide duin samar bat bilatuko diote urtetako biolentzia, heriotza, tortura, erbeste, gatibutza eta milaka lagunen sufrimenduari, baina gero zer? Zer kontatuko dugu, zer irakatsiko da eskoletan, zer izango da ETA? Hiltzaile koadrila soila? Euskal Herriaren bizi nahiaren sinboloa? Eurek bezala pentsatzen ez zutenei bizia kendu die-na, ala euren ideien alde bizia eman dutenen erakundea? Zer izango da ETA?

Hori da kontua, inork ahotan hartu nahi ez duena, hori da arazoa. Eta norbaitek heltzekotan, arteak helduko dio galde-
ra horri, eta erantzunik emateko gai ez bada ere, galdera beste inork baino gordinago planteatzeko modua berak ba-
karririk dauka. Arteak edozer baliatzen du, soinua, irudia, testua, edozer. Arteak kodeak baliatzen ditu, ikonoak, sin-
boloak, metaforak, irudikapenak eskain dezakeen edozein eremu hartzen du beretzat, eta bere egiten inor konturatu baino lehenago.

Horregatik zentsuratu dute Khuruts Begoñaren bideoa, ezin jasan dutelako, ezin jasan dugulako atzean dagoen gal-
dera. Ez gaudelako galdera hori geure buruari egiteko prest. Zer izango da ETA?

Horixe da artearen lehengaia: beste guztia. Eta beste guz-
tia gure eguneroko eguna da, itsaso zikin hori, atoian doa-
zen hodeiak, etsipen zaparrada botatzeko gertu. Itsaso zikin hori hildakoen izenak dira, izan Mikel Zabalza, izan Miguel Angel Blanco. Itsaso zikin hori gure iragana da, hodeietatik zarra-zarra gure buruen gainera erortzen ilaunki. Eta horri

fikziotik heldu beste erremediorik ez daukagu, bihotzak mila puskatan hautsiko ez bazaizkigu, infernua diren besteak ulertzen saiatuko bagara.

Artearen munduko eztabaida eta kontuen errepassoa egiteagatik ordaintzen didate, baina artea ez da museoetan zintzilik jartzen den hori, artea ez da subasta garestietan saldu eta erosten, artea beste guztia da, itsaso zikin bat, atoian doazen hodeiak, eguneroko egunari ekin beharra morralean hildakoen eta torturatuen memoria bizia daramazula. Artea hori da. Badago zentsuratu eta ezkutatzea, baina hor agertuko da berriro, zure lasaitasuna haustera. Eta zure izate osoa hartuko duen galdera erraldoi baten forma hartuko du: zer izango da ETA?¶